

УДК 32.019.51

Максим ГАЛИЦЬКИЙ (Київ)

ДРУГА СВІТОВА ЧИ ВЕЛИКА ВІТЧИЗНЯНА ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ВИБІР У ПОСТМОДЕРНІЙ РЕАЛЬНОСТІ

Розглядається непроста ситуація множинних виборів у житті людини, на основі яких пізніше формується її самоідентифікація, політична свідомість. Аналізується роль та завдання основних політичних гравців (держави, еліти та політичних партій), а також історичної науки у формуванні політичних міфів та зростанні суспільного самоусвідомлення. Обґрунтовується необхідність впровадження політичного/історичного міфу в офіційну політику пам'яті.

Ключові слова: ситуація вибору, політичний міф, політика пам'яті.

У цій статті немає прагнення віднайти об'єктивну істину, але навпаки, в традиціях постмодернізму, наголошується на суб'єктивності викладеної думки, відносності оцінок. Мета статті – не переконати когось, а запропонувати переоцінити чи переосмислити запропоновану тематику.

Доба постмодерну, в якій ми існуємо/живемо/творимо, практично кидає індивіда у свій світ хаосу, невизначений, фрагментарний, гібридний, деканонізований тощо. Людина постає розгубленою, усамітненою; вона втрачає свої духовні орієнтири, зневірюється в ідеалах минулого, врешті-решт, переживає «кризу авторитету», губить свій дороговказ. Постмодерна дійсність створює умови, за яких постає проблема рівнозначності різноманітних ціннісних орієнтацій та виводить на іншу проблему, розв'язання якої покладається на пошук орієнтирів, що дозволять прожити індивіду повноцінне, змістовне життя, відмежувавши його від безсенсового блукання у безконечному лабіринті можливостей.

Індивід опиняється в ситуації вибору (часом з незліченної кількості) трактувань історичних подій, систем цінностей. Водночас варіативність виборів зростає зі зростанням – як фізичним, так і духовним, інтелектуальним – самої людини. Проте темпи життя вимагають від індивіда оперативних відповідей, швидких (часом неусвідомлених) виборів. Людина, будучи недостатньо обізнаною, через обмеженість її інтересами, фактом, стилем життя, не надає значної ваги багатьом зі своїх виборів. І саме за таких умов ця надмірна свобода вибору робить людину заручником самої ситуації вибору, створює простір для втручання третьої сторони, маніпуляції свідомістю, невільного, проте добровільного, перетворення індивіда на сповідника певної визначеної ідеї, яку він відстоює як власну, захищаючи її. Вибір робить свободу несвободою.

Український філософ Дмитро Донцов вважає цілком природним поділ населення на шляхту та посполитих, адже існує «різниця ментальності... двох рас, каст, внутрі одної і тої самої нації»¹.

Для людини вегетативної... добре те, що ніжне й погідне, зле те, що шорстке й терпке. В цій культурі ідеалізована вегетативна підстава існування. Подібний розподіл перепроводжує Шпенглер, ділячи людей на хижаків і травоядів: перші нападають, уживаючи закони сили, другі тікають, переховуються або пересиджують. В нехиті людини рослинної культури до «номада» проглядає нехиті інертної матерії до «насильницьких» пальців різьбяря, який, не зважаючи на дрібні вигоди чи невигоди, ліпить з пасивної глини вимріяну прекрасну, гармонійну фігуру².

Шляхта (як еліта) постає формотворчим елементом, що через «творче насильство» жертвує собою заради величі нації/держави. Проте культура постмодерну розмиває чіткість у поділі нації на шляхту й посполитих; в Україні це ще й зумовлено перерваністю державотворчої традиції, насамперед, Московською імперією, а ще більшою мірою радянсько-більшовицькою окупацією. Відтак і «свинопаси» претендують на роль еліти, вводючи в оману широкі верстви посполитих українців, прислугуючись чужоземним ідеям.

¹ Донцов Д. Дух нашої давнини / Д. Донцов. – Дрогобич : Відродження, 1991. – С. 79.

² Там само. – С. 85.

Ми маємо усвідомлювати, що держава постає єдиним суб'єктом, який має право на легітимний примус. Той примус дозволяє їй відкрито або приховано працювати над своїм зміцненням, розширенням сфер впливу на міжнародній арені тощо. Тому політичні гравці вступають у боротьбу за владу, щоби просувати свою філософію, свою систему виборів, свої принципи та вивичувати їх до рівня загальнодержавних імперативів.

Політичні партії, рухи, об'єднання, систематизують незлічені альтернативи виборів і через політичні ідеології, політичні міфи, геополітичні концепції формують пропозицію для вибору. У такий спосіб можна вести мову про більш-менш визначену кількість, часом конфронтаційних, можливих виборів.

Вибір у трактуванні історичних подій стає вибором політичним; в контексті масової політичної поведінки можна говорити про політичний вибір як вибір політичної орієнтації. Саме такий зміст вкладає в термін «політичний вибір» російський дослідник Г. Дилигенський³. Політичний вибір кличе за собою водночас інтеграцію суспільства та його поділ на носіїв тієї чи іншої ідеології як системи світобачення. Деякі політичні сили нав'язують одне з бачень виключно для отримання політичних дивідендів під час електоральних кампаній, у такий спосіб нівелюючи поняття «ідеї». Намагаючись працювати на результат, а не ідеологічні переконання, вони можуть поєднувати непоєднані речі і, відтак, маніпулюють історичними фактами та спотворюють об'єктивну історичну дійсність заради досягнення своїх цілей.

Сукупність політичних виборів призводить до формування політичної свідомості як системи знань, оцінок, настроїв і почуттів, за допомогою яких відбувається усвідомлення політичної сфери суб'єктами – індивідами, групами, націями тощо. Політична свідомість уже постає чимось більшим, ніж звичайні знання, вона стає частиною буденної свідомості індивіда, його власним «Я». Таким чином доброчесний громадянин стає легкоманіпульованим жовніром, ба навіть «політичним зомбі».

Велика Вітчизняна – радянський пережиток бачення світової історії, що не узгоджується з одвічною боротьбою та прагненням

³ Дилигенский Г. Социально-политическая психология : Учеб. пособие для высш. учеб. заведений / Г. Дилигенский – Москва : Наука, 1994. – С. 165.

українців до незалежності. Дивлячись на хронологічні рамки штучного поняття «Велика Вітчизняна», можна сміливо вести мову про одне з таких фальшувань, покликаних розділити українців на користь політичних сил, що не надто вирізняються державницькими ідеями. Так звана «Вітчизна» у цьому політичному міфі постає винятково стороною, що захищається. Радянська агресія щодо Польщі, Японії та визвольних рухів поневоєних народів свідомо вилучається зі сторінок історії «Великої Вітчизняної війни». Стає зрозумілим той факт, що така версія історії не відстоює права українців на самовизначення, а вельми чисельну визвольну боротьбу змальовує як злочинну, «бандитську» колаборацію з іншим окупантом.

Завдання історії – знайти максимально об'єктивне трактування подій. Проте вона зіштовхується з проблемою існування меж історичної об'єктивності, а тому не завжди може неупереджено представити минулу дійсність. Очевидно, що історична наука має тягнутися до об'єктивності, проте більшість, умовно кажучи, «посполитих» не сприймають або не хочуть сприймати певні моменти об'єктивної історії. Отже маємо звертатися до ірраціональних чинників, точок доторку підсвідомого, і говорити мовою політичної міфології, що буде сприйматися більшістю. Політичний міф постає необхідністю, якою не можна нехтувати, адже своє місце/свою нішу в свідомості він має. Коли це місце лишається порожнім, у будь-якому разі знаходяться політичні гравці, що спробують заповнити цю порожнечу. Добре, коли формувати політичний міф беруться незаангажовані фахові історики, філософи. Проте часто це завдання виконують політичні сили, які далеко не завжди мають таких людей у своїх лавах.

Завдання політичних сил – через філософію вибору виформувати таку «свою правду», що служитиме певній меті – чи то утвердженню сильної нації зі своїм пантеоном героїв, чи то де-інтеграції суспільства, його розколу та, врешті, пошуку шляхів федералізації, інтернаціоналізації та ймовірної окупації.

Завдання держави – через політику історичної пам'яті, використовуючи здобутки історичної науки, дійти компромісної/узгодженої точки зору, що слугуватиме вихованню патріотичного, свідомого суспільства та зміцненню самої держави. Гадаємо, не надто доброю є ситуація, коли держава тягнеться до ідеалів

історичної об'єктивності, стає спостерігачем чи вартовим. Тоді вона постає слабкою на міжнародній арені серед агресивних націй-нападників, що тільки й чекають на послаблення України, аби відтяти собі ласий шмат. Краще ж «згинути вовком, аніж жити псом». Держава має підвести до рангу легальності одну з версій політичного міфу, нав'язувати який вона матиме право. Будь-яка політична сила при владі, що зацікавлена в посиленні української державності, у той чи інший спосіб буде створювати та доносити до свідомості/підсвідомості населення такий міф, що слугуватиме тій меті. Очевидно, що в жодному випадку міф про «Велику Вітчизняну» як одна з тез «Русского мира» не може слугувати зміцненню та консолідації української нації. А тому, має бути відкинутим від офіційної державної політики пам'яті.

Maksym HALICKI. The Second World War vs. the Great Patriotic War – a Political Choice in a Postmodern Reality

The article discusses a complicated situation of multiple choices that form the basis of a person's self-identity and political consciousness. It analyzes the role and tasks of the principal political actors (government, elites and political parties) and the impact of historiography in the formation of political myths and the growth of social self-consciousness. It also seeks to demonstrate the necessity of introducing a political/historical myth into the official politics of memory.

Keywords: situation of choice, political myth, politics of memory.